

Семенова К.Д.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічного аналізу
Одеського національного економічного університету

Semenova Kateryna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economic Analysis,
Odessa National Economic University

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ І ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF TRENDS AND FORECASTING THE FINANCIAL INDICATORS OF THE UKRAINIAN ENTERPRISES' ACTIVITIES

У роботі здійснено дослідження фінансових результатів діяльності підприємств України за 2013–2018 рр. Проаналізовано динаміку питомої ваги прибуткових підприємств як у цілому по країні, так і за основними виробничими видами економічної діяльності, оптової і роздрібною торгівлі. Здійснено оцінку обсягу та динаміки фінансових результатів діяльності прибуткових та збиткових підприємств. Поряд з абсолютними фінансовими показниками проведено аналіз рентабельності операційної та усієї діяльності підприємств, відзначено види економічної діяльності, які є найбільш збитковими в Україні. Для виявлення основної тенденції розвитку фінансових результатів та їх прогнозування використано метод трендового моделювання. Зроблено висновки щодо доцільності застосування для прогнозування поліномів високого ступеня.

Ключові слова: фінансовий результат, прибуток, збитки, рентабельність, трендова модель, тенденція, прогноз.

В работе проведено исследование финансовых результатов деятельности предприятий Украины за 2013–2018 гг. Проанализирована динамика удельного веса прибыльных предприятий как в целом по стране, так и по основным производственным видам экономической деятельности, оптовой и розничной торговли. Осуществлена оценка объема и динамики финансовых результатов деятельности прибыльных и убыточных предприятий. Наряду с абсолютными финансовыми показателями проведен анализ рентабельности операционной и всей деятельности предприятий, отмечены виды экономической деятельности, которые являются наиболее убыточными в Украине. Для выявления основной тенденции развития финансовых результатов и их прогнозирования использован метод трендового моделирования. Сделаны выводы о целесообразности применения для прогнозирования полиномов высокой степени.

Ключевые слова: финансовый результат, прибыль, убытки, рентабельность, трендовая модель, прогноз.

At the present stage of the Ukrainian economy development financial indicators are of the key importance among the system of indicators that characterize the results of the enterprises and require detailed study, since not only the enterprise itself but also the state as a whole can develop due to profit. Financial results are shaped by the interrelated factors and at the same time they are important because they influence the performance of an enterprise, its competitiveness in the market, so the assessment of their level and development plays an important role in the economic analysis. This implies important tasks of analysis, namely: illumination of the state, dynamics, structure and tendencies of the development of financial results of the enterprise. It should be noted that for the thorough analysis it is advisable to use not separate methods but systems of methods to obtain real results for making effective management decisions. Among the standard methods of economic and financial analysis, the big place is taken by the factor analysis, use of indicators of dynamics analysis, analysis of structural changes. Recently, however, more and more economists have begun to use modern methods of economic and mathematical modeling to establish relationships between the phenomena and the features that characterize them, to identify the main trend of development and forecasting. The research of the financial results of activity of the enterprises of Ukraine for 2013-2018 is carried out in the work. The dynamics of the share of profitable enterprises both in the whole country and by the main production types of economic activity and wholesale and retail trade is analyzed. The volume and dynamics of the financial results of the profitable and loss-making enterprises' activities are evaluated. Along with the absolute

financial indicators, an analysis of the profitability of the operating activity and whole activity of enterprises is carried out, the types of economic activities that are the most unprofitable in Ukraine are noted. The trend modeling method is used to identify the main trend of financial results development and forecasting. Regarding the feasibility of using high-degree polynomials for prediction, conclusions are made.

Keywords: financial result, profit, loss, profitability, trend model, trend, forecast.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В ринкових умовах фінансові результати відображають ефективність діяльності підприємств і є основою подальшого розвитку. Їх рівень значною мірою залежить від сукупності взаємопов'язаних чинників, таких як цінова політика, асортимент продукції, управління витратами, розрахунки з покупцями і замовниками тощо [1, с. 264], тому ґрунтовний аналіз системи фінансових показників відіграє визначальну роль в управлінні підприємством та формуванні стратегії його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблема формування й аналізу фінансових результатів діяльності підприємств присвячують праці такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як М.І. Баканов, Н.А. Волкова, Л.О. Денисенко, В.В. Ковальов, А.М. Поддєрьогін, Г.В. Савицька, Р.С. Сайфулін, Є.Ю. Ткаченко, В.В. Шеремет та ін. Віддаючи належне здобуткам цих та інших авторів, слід відзначити недостатність висвітлення низки питань, пов'язаних із формуванням методики аналізу фінансових результатів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Для аналізу фінансових результатів діяльності підприємств застосовується система методів, серед яких окрім традиційних суттєве місце повинні займати методи виявлення тенденцій розвитку та прогнозування, оскільки, спираючись на результати прогнозу, менеджмент підприємства може розробляти ефективні управлінські рішення. Однак серед науковців даним методам не приділяється достатньої уваги.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою дослідження є аналіз стану та динаміки фінансових результатів діяльності підприємств України на сучасному етапі, виявлення основних тенденцій їхнього розвитку та прогнозування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для характеристики фінансових результатів

діяльності підприємств використовують показники, які можна об'єднати у дві групи: показники прибутку (збитків) як ефекту діяльності підприємства та показники рентабельності як його ефективності.

Аналіз даних діяльності підприємств України показав, що із загальної кількості підприємств у 2018 р. 74,3% отримали прибутку, а 25,7% – збитки. Слід відзначити, що серед великих підприємств відсоток прибуткових становить 76,7%, у середніх підприємств він дещо вищий – 78,2%, а серед малих підприємств частка прибуткових менша, ніж у середньому по країні, – 74,1% [2]. Протягом останніх років (2013–2018 рр.) у цілому по Україні питома вага прибуткових підприємств постійно переважала, однак якщо порівняти основні види економічної діяльності, то вона суттєво коливалася (табл. 1).

Аналіз даних табл. 1 показує, що протягом 2013–2018 рр. найбільшою питома вага прибуткових підприємств була в сільському господарстві, при цьому протягом 2013–2015 р. вона зростала, а в останні роки почала зменшуватися і лише в 2018 р. залишилася на рівні 2017 р. Аналогічною була тенденція і в інших видах економічної діяльності в Україні у цілому, однак частка прибуткових підприємств протягом усього періоду була тут на 15–20 в. п. нижчою, ніж у сільському господарстві. Таку ситуацію можна пояснити особливостями даної галузі: оскільки сільське господарство в сучасних умовах є непривабливим для залучення коштів зовнішніх інвесторів і банків, то в таких господарствах виникає необхідність більш ефективного використання наявних ресурсів для подальшого використання частини прибутку як джерела розширеного відтворення і технічного переоснащення виробництва [3, с. 5].

Проаналізуємо динаміку фінансових результатів діяльності підприємств за 2013–2018 рр. (рис. 1).

Як свідчать дані рис. 1, протягом аналізованого періоду фінансовий результат до оподаткування прибуткових підприємств постійно зростав. Водночас найвищий рівень від'ємного фінансового результату збиткові підприємства отримали у 2014–2015 рр. (798,0 млрд грн і 736,1 млрд грн відповідно), і далі він почав стрімко зменшуватися. Однак якщо знов

Таблиця 1

Динаміка питокої ваги підприємств України, які одержали прибуток

Рік	Частка підприємств, які одержали прибуток, % до загальної кількості				
	Україна	промисловість	будівництво	сільське, лісове та рибне господарство	оптова та роздрібна торгівля
2013	65,9	63,3	62,3	79,9	67,2
2014	66,3	63,3	62,7	84,2	66,7
2015	73,7	72,9	71,1	88,5	76,1
2016	73,4	72,8	70,8	87,8	75,8
2017	72,8	71,8	71,5	86,2	75,2
2018	74,3	72,6	72,6	86,2	77,2

Джерело: складено за даними [2]

Держава та регіони

звернути увагу на табл. 1, то лише у 2018 р. частка прибуткових підприємств в Україні дещо зросла, тоді як у попередні роки вона зменшувалася.

Ураховуючи попередні висновки, поряд з абсолютними показниками доцільним є здійснення аналізу динаміки відносних показників, тобто рівнів рентабельності підприємств. Оскільки рентабельність усієї діяльності підприємства в першу чергу залежить від його операційної діяльності, то порівняємо динаміку обох показників (табл. 2).

Наведені дані свідчать про те, що протягом аналізованого періоду лише у 2014 р. збитки підприємств України від операційної діяльності перевищили отримані прибутки. Така ситуація сформувалася передусім унаслідок значного рівня збитковості підприємств, які здійснюють операції з нерухомим майном (майже 50%), транспорту, фінансової та іншої діяльності. В усі інші роки сальдо фінансового результату від операційної діяльності підприємств було позитивним, і рівень рентабельності в останні роки перевищував 8%.

Необхідно також відзначити, що серед окремих галузей економіки рентабельність операційної діяльності найвищою була в промисловості, у 2014–2018 рр. вона коливалася в межах 22–43%.

Операційна діяльність є основною діяльністю підприємства, яка пов'язана з виробництвом і реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення даного підприємства і визначена в його статутних документах [4, с. 123]. Водночас проведений аналіз показав, що рівень рентабельності усієї діяльності підприємств України в останні роки був значно нижчим, а в 2013–2015 рр. сальдо фінансового результату було від'ємним. Тобто фінансово-інвестиційна діяльність приносить підприємствам значні збитки, що в результаті знижує рівень рентабельності всієї економічної діяльності. Однак інформація, яка дала б змогу комплексно здійснювати аналіз процесу інвестування з погляду співвідношення між різними групами інвестицій, відсутня, що знижує ефективність прийняття рішень на рівні держави чи регіону щодо інвестування окремих галузей економіки.

Аналіз структури, динаміки і визначення відносних показників має велике значення в системі оцінки фінансових результатів діяльності підприємств, однак вони відображають лише минулий і сучасний стан досліджуваних ознак. Очевидно, що ринкова економіка вимагає визначення прогнозних оцінок показників. Серед методів прогнозування важливе місце за-

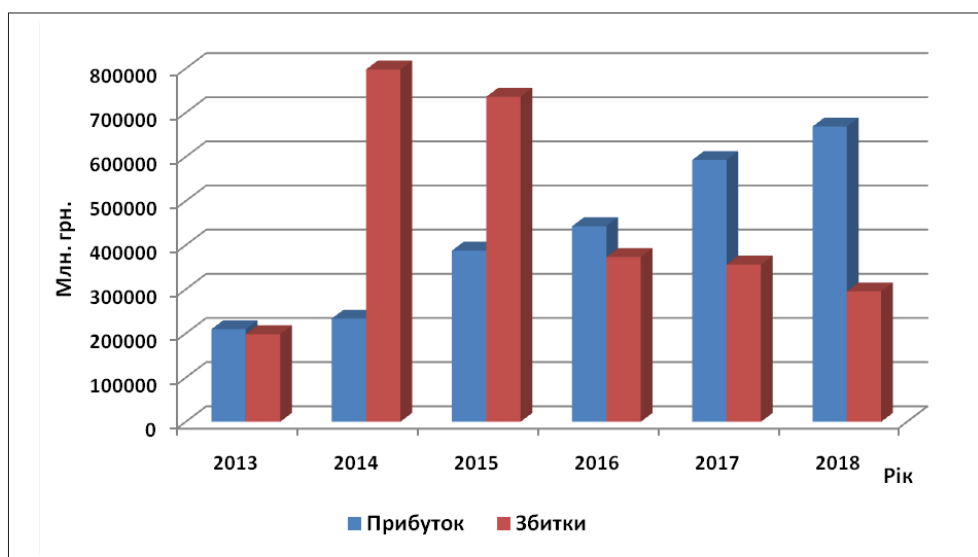

Рис. 1. Фінансовий результат до оподаткування прибуткових і збиткових підприємств України

Джерело: побудовано за даними [2]

Таблиця 2

Динаміка показників рентабельності підприємств України

Рік	Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності	Рівень рентабельності (збитковості) усієї діяльності	Абсолютне відхилення рентабельності від попереднього року, в.п.	
			операційної діяльності	усієї діяльності
2013	3,9	-0,7	-	-
2014	-4,1	-14,2	-8	-13,5
2015	1,0	-7,3	5,1	6,9
2016	7,4	0,6	6,4	7,9
2017	8,8	3,0	1,4	2,4
2018	8,1	4,5	-0,7	1,5

Джерело: складено за даними [2]

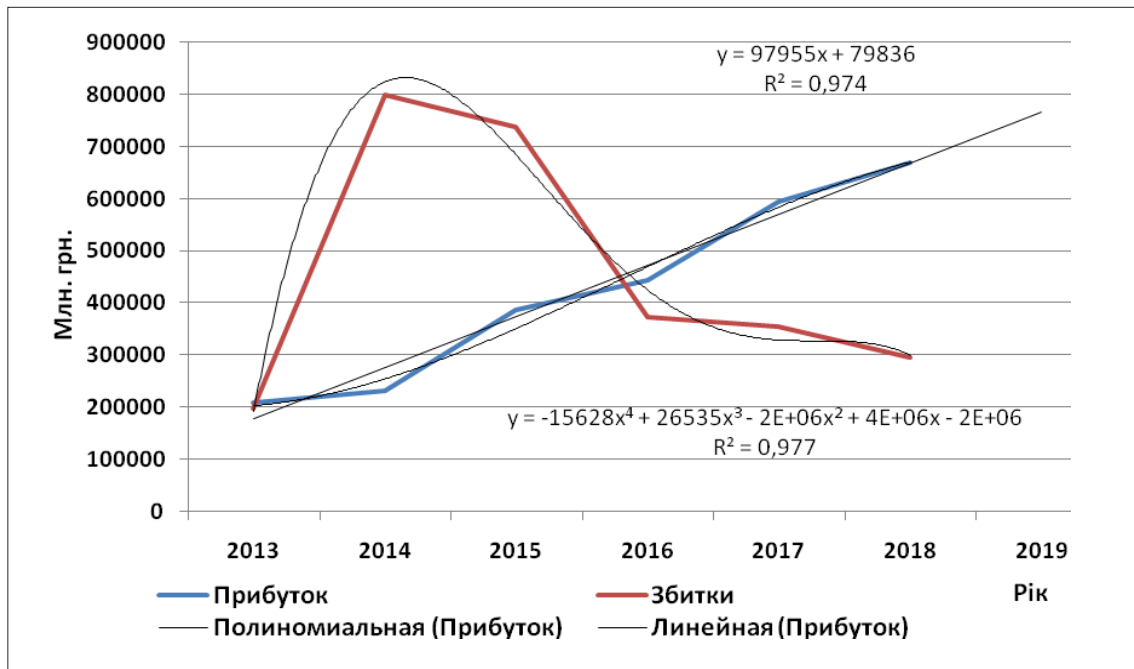

Рис. 1. Трендові моделі фінансових результатів до оподаткування прибуткових та збиткових підприємств України

Джерело: побудовано за даними [2]

ймають регресійно-кореляційний аналіз та трендові моделі. Однак дані методи висувають певні вимоги до вихідної інформації та факторних показників, і їх некоректне використання може призвести до хибних висновків. Так, автори монографії М.Д. Білик та Т.О. Білик під час побудови економіко-математичної моделі формування чистого прибутку малих промислових підприємств включають усі об'ємні показники (що є небажаним), а також фактор під назвою «якість системи менеджменту» без пояснень, що розуміється під цим фактором і як він вимірюється. Крім того, у кінцевій побудованій регресійній моделі частина факторних показників є незначущою [5, с. 170].

Регресійні моделі мають велике значення для виявлення впливу чинників на досліджуваний показник, однак для прогнозування зазвичай використовують трендові, які за умов коректного застосування дають досить надійні результати.

Для виявлення основної тенденції розвитку та прогнозування нами побудовано трендові моделі фінансових результатів діяльності підприємств України (рис. 2).

Обидві трендові моделі мають високий рівень точності та надійності, оскільки значення множинних коефіцієнтів детермінації перевищує 0,95. Однак трендова модель, що відображає динаміку фінансових результатів прибуткових підприємств, дійсно описує основну тенденцію розвитку, тому може бути використана для прогнозування, а модель фінансових результатів збиткових підприємств лише описує його динаміку, а не виявляє тенденцію, тому для прогнозування не придатна.

Отже, щодо першої трендової моделі можна зробити такий висновок: якщо збережеться сформована протягом 2013–2018 рр. тенденція до рівномірного

зростання фінансових результатів прибуткових підприємств України, то можна очікувати, що у 2019 р. він становитиме 765 521 тис грн.

Наостанок слід відзначити, що реформування системи обліку та звітності в Україні, яке відбулося в останні роки, зміни, які внесені до Податкового кодексу, так і не сприяли створенню цілісної системи формування показників фінансових результатів діяльності підприємств [6, с. 43]. Така ситуація суттєво ускладнює аналітичну роботу і гальмує процес прогнозування фінансово-економічних показників діяльності підприємств.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведений аналіз фінансових показників діяльності підприємств України показав, що в останні роки в основних галузях економіки частка прибуткових підприємств хоча й суттєво коливається, однак перевищує 72%. При цьому операційна діяльність підприємств має значно вищий рівень рентабельності, ніж вся діяльність, що зумовлено збитковістю фінансово-інвестиційної діяльності підприємств.

Для прогнозування фінансових результатів діяльності підприємств доцільно використовувати трендове моделювання, однак чим більш високим є ступінь поліноміальної функції, що використовується для формування основної тенденції, тим менша ймовірність здійснити надійний прогноз, тому питання прогнозування економічних показників потребують подальшого розвитку.

Бібліографічний список:

1. Машлій Г. Фінансові результати діяльності підприємств в Україні: аналіз сучасного стану та напрями вдосконалення управління. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2015. Вип. 2(13). С. 261–267.

2. Офіційна сторінка Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.10.2019).
3. Волкова Н.А. Аналітична оцінка фінансового стану підприємств сільського господарства. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія «Економіка, управління та адміністрування»*. 2018. № 4(86). С. 3–7.
4. Баліцька В.В. Рентабельність діяльності суб'єктів господарювання України: оцінювання істинних результатів. *Актуальні проблеми економіки*. № 11(137). С. 120–130.
5. Білик М.Д., Білик Т.О. Фінансові результати діяльності малих підприємств: оцінка та прогнозування : монографія. Київ : ПанТот, 2012. 280 с.
6. Гнатенко Є., Венгер Н. Методичні підходи до проведення аналізу фінансових результатів діяльності підприємства. *Науковий вісник МНУ ім. Сухомлинського. Економічні науки*. 2016. № 1(6). С. 42–46.
2. Official page of the State Statistics Service of Ukraine [Electronic resource]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Date of access 03/10/2019).
3. Volkova N. A. (2018) Analitichna otsinka finansovoho stanu pidpriemstv silskoho hospodarstva [Analytical assessment of the financial condition of agricultural enterprises]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: ekonomika, upravlinnia ta administruvannia* [Bulletin of Zhytomyr State Technological University. Series: Economics, Management and Administration]. Vol. 4 (86). Pp. 3-7.
4. Balitska V. V. (2012) Rentabelnist diialnosti subiektiv hospodariuvannia Ukrainy: otsiniuvannia istynnykh rezultativ [Profitability of economic entities of Ukraine: evaluation of true results]. *Aktualni problemy ekonomiky* [Current problems of the economy]. Vol.11 (137). Pp. 120-130.
5. Bilyk M. D., Bilyk T. O. (2012) Finansovi rezultaty diialnosti malykh pidpriemstv: otsinka ta prohnouzuvannia. Monohrafiia [Financial results of small businesses: evaluation and forecasting. Monograph]. Kyiv: TOV «PanTot», 280 p.

References:

1. Mashlii H. (2015) Finansovi rezultaty diialnosti pidpriemstv v Ukraini: analiz suchasnoho stanu ta napriamy vdoskonalennia upravlinnia [Financial results of enterprises in Ukraine: analysis of the current state and directions of improvement of management]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-economic problems and the state.] Vol. 2 (13). Pp. 261-267.
6. Hnatenko Ye., Venher N. (2016) Metodychni pidkhody do provedennia analizu finansovykh rezultativ diialnosti pidpriemstva [Methodical approaches to the analysis of financial results of the enterprise]. *Naukovyi visnyk MNU im. Sukhomlyns'koho. Ekonomichni nauky* [Scientific Bulletin of MNU. Sukhomlinsky. Economic sciences]. Vol. 1 (6). Pp. 42-46.